

Іван ЗУЛЯК

Доктор історичних наук, професор кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка

Андрій КЛІШ

Доктор історичних наук, професор кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Klish_Andriy@ukr.net

Оксана ЯТИЩУК

Кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України, археології та спеціальних галузей історичних наук Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна
03охана05@ukr.net

«ЧИ МИ БРАТИ?» ОСОБЛИВОСТІ МЕНТАЛЬНОСТІ УКРАЇНЦЯ І МОСКАЛЯ (НА МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ І. НЕЧУЙ- ЛЕВИЦЬКОГО «ХМАРИ»)

2014 рік. Анексія Криму, початок російсько-української війни, яка розпочалася у квітні із захоплення російськими військами території української частини Донбасу та проголошення ЛНР та ДНР. 24 лютого 2022 року розпочалася повномасштабне вторгнення на нашу територію ворожої армії і життя кожного українця розділилося на до... і після... Для більшості наших співвітчизників це було шоком, адже протягом багатьох десятиліть ми слухали «байки» про «старшого брата», про «співдружність народів», «спільну колыску народів», пісні на кшталт «хотят ли русские войны?» і т. п. Ми у нашому дослідженні не будемо заглиблюватися в історію, щоб зайвий раз переконатися, що абсолютно нічого спільного між нашими народами не було, немає і бути не може. Звернемо нашу увагу на те, як класики української літератури у своїх художніх творах через образи головних героїв розкривають ментальність та спосіб життя українця та росіянина.

Ментальність – це система соціальних, культурних, історичних та психологічних чинників, які впливають на сприйняття світу та поведінку людини. Українці та москалі – це дві культурно-етнічні групи, які мають надто відмінну ментальність. На прикладі повісті І. Нечуй-Левицького

«Хмари», яка вперше була надрукована у 1874 році, можна проаналізувати особливості ментальності українців та москалів.

Українці – це народ з багатою історією та культурою, високою мораллю та духовністю. Однією з основних рис їх ментальності є прагнення до свободи та незалежності. Українці завжди прагнули до самостійності та відчували свою національну гідність. «Чи їдуть чоловіки возами, то сидять гордо, мов ті гетьмани. Чи йдуть хлопці селом, - всі гарні, сміливі, високі, мов козаки- запорожці. І дівчата там гарні, чорняві, рівні й високі, як тополі України» [1, с.107].

Також однією з основних рис ментальності українців є велика роль у їхньому житті сім'ї та родини. Українці дуже поважають старших за віком та рідних людей, а також традиції та звичаї. «Добривечір вам, тату! Це я! Чи я так постарівся, що ви мене не впізнали? – питав Дашкович, цілуючи батька в руку, а потім цілуєчись з ним у губи. Батько трічі поблагословив свого сина...» [1.сс.179-180].

У 1872 році етнограф Гр. Потанін був учасником зустрічі дітей Харківської губернії зі своїми ровесниками з Вологодської губернії. Вчений звернув увагу на те, що українські діти були набагато вихованіші та скромніші за своїх російських однолітків. Вони з великою пошаною ставилися до своїх батьків. У той же час російські діти були позбавлені такої поваги і навіть дозволяли собі говорити своїм батькам лайливі слова [2, с.170]. «Вдача Воздвиженського була дуже деспотична. Він казав кожному «ти», хоч би стрівся з ким вперше на віку» [1, с.106].

У повісті "Хмари" І. Нечуй-Левицького зображено ментальні особливості українців та москалів, які є двома головними етнічними групами у культурному просторі України. Однак, як і в більшості випадків, різниці в ментальності виникають не тільки через етнічні особливості, а й через соціально-економічний стан, культурні традиції та історичний досвід кожної із цих двох груп. « В номері всі любили чистоту, а Воздвиженський і лапландець, здається, і не розуміли, що то таке чистота. В Воздвиженського кожна річ лежала не на своєму місці. Він кидав книжку куди траплялось, висовував з-під ліжка якусь скриню й не підсовував її, а кидав серед хати. На його неприбраному ліжку так і лежало все гніздом. На столі в його валялось усе: книжки й папір вкупі з хлібом, сіллю, сахаром, гребінцем і ковбасою» [с.105]. Порівняємо цей опис з іншим, який дає характеристику іншому семінаристу – українцю Дашковичу: «Дашкович дуже любив чистоту, здається, по природі. Його столик був застелений скатертю. Його ліжко стояло прибране й застелене. Часто він брав лінійку і вигладжував нею скарбові біле з синіми берегами одіяло

так, що на ліжку не було й складочки. Він сідав і лягав на ліжко дуже обережно і дуже не любив, як хто сторонній товкся на його постелі» [1,с.108].

Основні риси ментальності українців, які можна виокремити з повісті "Хмари", - це любов до рідної землі, прагнення до справедливості та глибоке релігійне переконання. Українці налаштовані на працю та самовдосконалення, дбайливо ставляться до своїх сімейних традицій та культурних цінностей та володіють духовною силою, яка допомагає їм переживати труднощі та важкі моменти життя. У зв'язку з цим дуже показово є розмова семінаристів стосовно майбутнього сімейного життя: «Я тут не женюсь, - говорив серб. – Мені треба жінки сміливої, щоб уміла часом турка під бік шпигонуть і щоб була й патріотка, любила свій край, свою мову й свою віру.

– А мені треба такої, – промовив Дашкович, – щоб уміла господарювати, порядок в домі давати і щоб уміла українських пісень співати. Я буду сидіть і філософствувати, а вона, тиха, добра та весела, буде коло мене шити й пісню мені співати. (...).

– Коло мене жінка буде ходити навшпиньки, на одних великих пальчиках. А як я читатиму або спатиму, то вона повинна замерти на той час і заморить все в домі. Пісень твоїх я не потребую. Жінка повинна бути жінкою. Я голова в домі, а вона моя піддана. Щоб мені було добре їсти, добре пити; щоб мені усе було впору, за часу.(...) І я люблю жінку добру, тиху, але покірну, покірну! Бо як жінка почне верховодити в хаті, то не буде добра.(...) Жіноче діло кочерга та колиска. Я для неї й грошей не даватиму до рук! Сам справлятиму одягу, яку треба буде. Я не люблю, як жінки швендяють по балах [1, сс.111-112].

У свою чергу, москалі налаштовані на прагнення до влади та грошей, які вони вважають основними показниками успіху в житті: « Він умів підступити до кожного ректора, вмів увізнати в його душу, прислужиться, притакуючи кожному його слову, постерігаючи кожний його замір» [1, с.144].

Вони часто мають індивідуалістичний підхід до життя та неприхильність до традицій та інших культурних цінностей: « Куди ж тій німоті (іноземцям) стати рівні з нами! – заговорив Воздвиженський. – Ми перший народ в світі! Нігде нема більшого царства од нашого, нігде нема кращої віри, чистішої віри, як наша» [1, сс.126-127].

Москалі виявляють меншу витримку та більшу нахабність у вирішенні своїх проблем: «Воздвиженський бачив, що хазяїн і дочки такі холодні, неначе їх хто пообкладав кригою. Однак йому не стало совісно

анітрошки! Його великі сірі очі так само дивились сміливо. Він просто міркував, як купець у крамниці перед покупцями, з котрого боку пристать і як почати річ, так почать, щоб усе діло загарбать в свої руки з прибиллю, щоб нічого не втратить»[1, с.137].

Лейтмотивом повісті «Хмари» єпоказ ненависті тогочасного уряду до усього українського: релігії, науки, мови: « В Братській монастирі, в давній славній академії панував чужий великоруський дух, чужа наука, чужий язик, навіть чужі люди...Все давнє українське лежало десь глибоко під землею, рядом з могилою Сагайдачного, а над землею роєм вилися попід деревом чужі люди з чужої далекої сторони, з чужою мовою, з чужим духом, нагнані бог зна звідкіль, щоб загнати ще глибше в землю нашу старовину і новину і поховати її навіки» [1, с.104].

Це далеко не повний аналіз художнього твору І.Нечуя-Левицького, який аналізує два абсолютно протилежних світа - українця та росіянина. І майже за 150 років нічого не змінилося у цьому світобаченні. Усе таке рідне і дороге для українського народу, викликає у москаля страшенну ненависть і бажання знищити та сплюндрувати близькі нашому серцю речі: « От подивись, які чудові пісні українського народу позаписувані оце недавно! От прочитай, коли ти зугарний! Яка висока поезія!

Воздвиженський взяв у руки збірник українських пісень і почав читати голосно, дуже чудно й смішно перевертаючи слова на руський лад. (...). Було знать, що йому українське слово в книжках, в літературі дуже й дуже не подобалось! Він читав далі, і його брала злість.

– І пишуть же чортзна-що! І записують те, що треба б зовсім скасувать, вигубити з корінням і насінням, - промовив Воздвиженський» [1, с.173].

Таким чином, повість "Хмари" І. Нечуй-Левицького відображає взаємодію різних ментальностей українця та москаля та їх вплив на сприйняття навколишнього світу та взаємодію з ним.

Завершуючи аналіз повісті "Хмари" І. Нечуй-Левицького, можна зробити декілька висновків про особливості ментальності українців та москалів.

По-перше, у повісті чітко виокремлено дві групи персонажів з різною ментальністю: українці та москалі. Їхні різні погляди, поведінка та взаємини між собою відображають історичні, культурні та соціальні особливості народів.

По-друге, українці, які представлені у повісті, є людьми простими, щирими, справедливими та добросовісними. Вони дбають про свою землю,

традиції, родину та народні звичаї. Їхня ментальність характеризується глибоким почуттям національної гідності та патріотизму.

По-третє, москалі, які з'являються у повісті, представлені як люди зовсім іншої ментальності. Вони більш за все цінують владу, багатство та власні інтереси. Їхня поведінка та взаємини з українцями характеризуються підлісною та брехливою поведінкою.

ЛІТЕРАТУРА

1. Нечуй-Левицький І. Хмари. Твори в 2-х т. Т.1. К.: Наукова думка, 1985. С.101-413.
2. Потанин Гр. Живая старина, 1890, №2, с.170

Зіновій СТЕЛЬМАЩУК

*Кандидат педагогічних наук, доцент, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка
Тернопіль, Україна
zistel@ukr.net*

Мирослав КРІЛЬ

*Народний артист України, доцент Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка,
Тернопіль, Україна
kril1974@gmail.com*

МИСТЕЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ОРКЕСТРОВИХ КОЛЕКТИВІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ФІЛАРМОНІЇ ПЕРІОДУ НЕЗАЛЕЖНОСТІ УКРАЇНИ

У статті висвітлюємо мистецьку діяльність оркестрових колективів Тернопільської обласної філармонії в період незалежності України. Визначено репертуар оркестрів та їх роль у відродженні українського музичного мистецтва і національної культури..

Ключові слова: *Тернопільська обласна філармонія, оркестрові колективи, репертуар, українська музика, концертна діяльність.*

З утворенням незалежної української держави настав час духовного відродження, зростання національної свідомості народу, посилення інтересу до традицій національної музичної культури. У зв'язку з цим в наукових колах все більший інтерес викликають питання, пов'язані з дослідженнями надбання регіональної культури що набули широкого розповсюдження в роки незалежності. Музичне мистецтво, як складова